

شرح قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح

ماده (۹۵): هر نظامی که حکم یا امضا یا مهر یا فرمان یا دستخط فرماندهی کل قوا را به اعتبار مقام وی جعل کند یا با علم به جعل یا تزویر استعمال نماید به حبس از سه تا پانزده سال محکوم خواهد شد.

ماده (۹۶): هر نظامی که حکم یا امضا یا مهر یکی از فرماندهان یا مسؤولان نیروهای مسلح در رده فرمانده نیرو یا هم طراز و بالاتر را به اعتبار مقام آنان جعل کند یا با علم به جعل یا تزویر استعمال نماید به حبس از یک تا ده سال محکوم می شود.

ماده (۹۷): هر نظامی که حکم یا امضا یا مهر سایر فرماندهان و مسؤولان نیروهای مسلح را به اعتبار مقام آنان جعل کند یا با علم به جعل یا تزویر استعمال نماید به حبس از یک تا پنج سال محکوم می گردد.

ماده (۹۸): هر نظامی که با مباشرت یا به واسطه، مهر یکی از نیروهای مسلح را جعل کند یا با علم به جعل یا تزویر مورد استفاده قرار دهد به یک تا ده سال حبس محکوم می شود.

ماده (۹۹): هر نظامی که با مباشرت یا به واسطه، منگنه یا علامت یکی از نیروهای مسلح را جعل کند یا با علم به جعل یا تزویر مورد استفاده قرار دهد به حبس از یک تا پنج سال محکوم می گردد.

ماده (۱۰۰): هر نظامی که مهر یا تمبر یا علامت یکی از نیروهای مسلح یا سازمان‌ها یا ادارات و شرکت‌های وابسته به آن‌ها را بدون مجوز به دست آورده و به صورت غیر مجاز استفاده کرده یا موجبات استفاده آن را فراهم آورد، علاوه بر جبران خسارت وارده

به حبس از شش ماه تا سه سال محکوم می شود.

ماده (۱۰۱): هر نظامی که از مهر، تمبر یا علائم مذکور در مواد قبل این فصل که به او سپرده شده به صورت غیر مجاز استفاده کند یا سبب استفاده شود، علاوه بر جبران خسارت وارده به حبس از شش ماه تا سه سال محکوم می گردد.

ماده (۱۰۲): مرتکبان جرایم مذکور در مواد قبل این فصل، هر گاه قبل از تعقیب مراتب را به مسؤولان ذی ربط اطلاع بدهند و سایر مرتکبان را معرفی کنند یا بعد از تعقیب، وسایل دستگیری آنان را فراهم نمایند با توجه به نوع عمل ارتكابی، دادگاه مجازات آنان را تخفیف داده یا آنان را از مجازات معاف خواهد کرد.

محمد رضا یزدانیان

مدیر کل حقوقی سازمان قضایی ن. م

قسمت بیست و پنجم

ماده (۱۰۳): هر نظامی که در احکام و تقریرات و نوشته ها و اسناد و سجلات و آمار و محاسبات و دفاتر و غیر آن ها از نوشته ها و اوراق رسمی مربوط به امور نظامی و یا راجع به وظایفش جعل یا تزویر کند اعم از این که امضا یا مهری را ساخته و یا امضا یا مهر یا خطوطی را تحریف کرده یا کلمه ای را الحاق کند یا اسامی اشخاص را تغییر دهد به حبس از دو تا پنج سال محکوم می گردد.

ماده (۱۰۴): هر نظامی که در تحریر نوشته ها، قرار دادها و مقاوله نامه های راجع به وظایفش مرتکب جعل یا تزویر شود اعم از این که موضوع یا مضمون آن را تغییر دهد یا گفته و نوشته یکی از مقامات یا تقریرات یکی از طرف ها را تحریف کند یا امر باطلی را صحیح و یا صحیحی را باطل یا چیزی را که به آن اقرار نشده اقرار شده جلوه دهد به حبس از دو تا پنج سال محکوم می شود.

ماده (۱۰۵): هر نظامی که اوراق مجعول مذکور در مواد (۱۰۳) و (۱۰۴) این قانون را با علم به جعل و تزویر مورد استفاده قرار دهد به حبس از شش ماه تا سه سال محکوم می گردد.

ماده (۱۰۶): هر نظامی که به مناسبت انجام وظیفه به یکی از طرق مذکور در اسناد و نوشته های غیر رسمی جعل یا تزویر کند به حبس از شش ماه تا دو سال محکوم می شود.

ماده (۱۰۷): هر نظامی که اوراق مذکور در ماده (۱۰۶) این قانون را با علم به جعلی بودن آن ها مورد استفاده قرار دهد به حبس از سه ماه تا یک سال محکوم می گردد.

۱ - عنصر مادی جرایم موضوع مواد (۹۵) الی (۹۸)، "ساختن حکم یا امضا یا مهر یا فرمان و یا دستخط فرماندهی کل قوا" یا "حکم یا امضا یا مهر فرماندهان و مسئولان نیروهای مسلح" یا "مهر سازمان های نظامی و انتظامی" است که در برخی موارد مانند حکم یا فرمان و یا دستخط، جعل

ممکن است به صورت تغییرات صورت گیرد.

۲ - منظور از امضا هر علامتی است که شخص مطابق ذوق و سلیقه خود به عنوان امضای اصلی یا پاراف جهت تایید و تصدیق نوشته ها انتخاب می کند.

در حقیقت با استفاده از این علامت، فرد سند یا نوشته ای را به خود منتسب می کند. در اروپا امضا از قرن شانزدهم میلادی مرسوم شد و در ایران نیز سابقه امضا به عنوان جایگزین مهر به دوران مشروطیت بر می گردد. مهر معمولاً از جنس چوب یا فلز یا سنگ و نظایر آن ها ساخته می شود و دارای علایم و نوشته هایی است که یک سند یا نوشته را به شخص منتسب می نماید. پیشینه مهر قدیمی تر از امضا می باشد. در ایران باستان مهر از زمان هخامنشیان مرسوم بوده است.^(۱)

۳ - برابر ماده (۲) آیین نامه انضباطی نیروهای مسلح، به تدابیر، دستورها و مصوبات شفاهی و کتبی مقام معظم فرماندهی کل قوا که در رابطه با نیروهای مسلح ابلاغ می گردد، فرمان می گویند. حکم در معنای خاص خود، رأی دادگاه است، اما در معنای عام کلمه به دستورها و ابلاغیه ها که توسط مقامات ذی صلاح قانونی در رابطه با امور اداری و استخدامی صادر می شود، حکم می گویند.

۴ - حکم یا فرمان می تواند کتبی یا شفاهی باشد، ولی با توجه به جرم بودن استفاده از حکم یا فرمان جعلی و روش های جعل مذکور در ماده (۵۲۳) قانون مجازات اسلامی، منظور مقنن در مواد یاد شده حکم و فرمان کتبی است.

۵ - جعل موارد یاد شده در مواد (۹۵) الی (۹۷) باید به اعتبار مقام رسمی و در ارتباط با سمت و منصب اداری آنان باشد، به عبارت دیگر اگر صدور حکم یا فرمان یا استفاده از امضا و مهر در جهت اعمال حاکمیت باشد،

جعل آن ها مشمول مقررات مواد مزبور می شود و الا اگر مرتبط با امور شخصی مقامات یاد شده باشد، از شمول مقررات این مواد خارج است، عبارت "به اعتبار مقام آنان" ظهور در این معنا دارد. بنابراین اگر فردی امضای فرمانده نیرو را در ذیل قولنامه فروش اتومبیل و یا منزل شخصی وی جعل کند، با ماده (۹۶) قابل مجازات نیست.

اگر فردی امضای یکی از فرماندهان موضوع ماده (۹۷) را در یک سند رسمی جعل نماید، با کدام یک از مواد (۹۷) یا (۱۰۳) قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مجازات می شود؟ این پرسش در نشست قضایی مورخ ۵/۳/۸۴ سازمان قضایی فارس بررسی شده که عیناً نظریه استان و نظر کمیسیون قوانین جزایی اداره کل حقوقی سازمان قضایی نیروهای مسلح ذکر می گردد.

سئوال: آیا بین مواد (۹۷) و (۱۰۳) ق.م.ج.ن.م در خصوص جعل امضا فرماندهان و مسئولین نیروهای مسلح تعارض وجود دارد یا خیر؟

نظریه اکثریت: تعارضی بین مواد فوق وجود ندارد، ماده (۹۷) ناظر به جعل امضا فرماندهان و مقامات هم طراز آنان است و حتی معاونت ها را شامل نمی گردد اما ماده (۱۰۳) در مورد جعل سند رسمی است که می تواند با تحریف خطوط و یا الحاق صورت گیرد، در ماده (۹۷) بحث سند مطرح نیست و به صرف ساختن مهر و امضا فرمانده جرم محقق می شود و در صورت تعدد عنوان، مجازات اشد جعل طبق ماده (۴۶) ق.م.ا تعیین می شود. نظریه اقلیت: در مواد فوق تعارض وجود دارد، زیرا جعل موضوع ماده (۱۰۳) به شیوه ساختن محقق می گردد و ماده (۹۷) نیز که در مورد جعل امضا است، خود نوعی ساختن تلقی می گردد و نظر به این که برابر مقررات ماده (۵۲۳) ق.م.ا ساختن امضا هم جعل محسوب می شود و

مقررات ماده (۹۷) نیز، شامل همه مسئولان می شود نه فقط فرماندهان و لذا ارتکاب این جرم از مصادیق تعدد مادی می باشد.

نظریه کمیسیون قوانین جزایی:

«مقنن در ماده (۱۰۳) قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح، حکم عام جعل توسط نظامیان در احکام، تقریرات، نوشته ها، اسناد، سجلات، آمار، محاسبات، دفاتر و غیر آن ها از نوشته ها و اوراق رسمی مربوط به امور نظامی و یا راجع به وظایف نظامی من جمله جعل امضا را بیان نموده است، لکن در ماده (۹۷) همان قانون حکم خاص جعل احکام، امضا و مهر فرماندهان و مسئولان نیروهای مسلح به استثناء مقامات موضوع ماده (۹۶) را ذکر کرده است، فلذا برابر اصول و قواعد حقوقی در مواردی که حکم خاص موضوعی در قانون تصریح شده باشد، باید مطابق همان حکم خاص عمل شود و در سایر موارد بایستی به حکم عام قضیه رجوع کرد. در ضمن اگر مرتکب علاوه بر جعل امضا فرماندهان یا مسئولان نیروهای مسلح متن سند یا نوشته موضوع ماده (۱۰۳) قانون مزبور را نیز جعل کرده باشد با رعایت مقررات تعدد معنوی جرم مجازات خواهد شد.

۶- در خصوص جعل مهر نیروهای مسلح موضوع ماده (۹۸) تفاوتی نمی کند که مرتکب به مباشرت و شخصاً مهر را جعل کند و یا به واسطه فرد دیگری این عمل را انجام دهد، در هر صورت مشمول مقررات ماده مزبور می گردد.

۷- استعمال در لغت به معنای به کار بردن، عمل کردن و به کار انداختن آمده است و استفاده نیز به معنای سود بردن، فایده گرفتن و بهره خواستن می باشد. با عنایت به این که در عرف این دو اصطلاح به معنای مترادف به کار برده می شود و در حقوق نیز الفاظ محمول بر معانی عرضیه آنها است، بنابراین دو واژه "استعمال" و

"استفاده" در عرف قضایی مترادف بوده و آثار حقوقی واحدی بر آن ها مترتب می باشد.

۸- موضوع ماده (۹۹) جعل "منگنه یا علامت یکی از نیروهای مسلح و یا استفاده از علامت یا منگنه مجعول" است. جرم جعل محدود به نوشته یا سند نیست، بلکه مقنن ساختن متقلبانه اشیای دیگری را نیز در قانون جعل محسوب نموده است. برای جعل این گونه اشیای نیز مانند اسناد و نوشته ها، ارزش قضایی یا قابلیت استناد برای اثبات یا نفی حقی شرط است. در این مورد می توان به جعل مهرهای رسمی، منگنه و علامت مؤسسات و ادارات دولتی یا نیروهای مسلح یا شرکت های دولتی یا خصوصی یا مؤسسات عمومی و یا علایم تجاری تجارت خانه ها اشاره نمود. این اشیای چون متعلق به دولت بوده و جنبه رسمی دارند و یا از طرف مقامات دولتی مورد تایید قرار گرفته اند، استعمال آن ها به منزله امتیازی است که دولت به اشخاص حقیقی یا حقوقی می دهد، بنابراین جعل آن ها موجب اضرار به غیر می گردد و مرتکب مستوجب تعقیب کیفری می باشد.

۹- منظور از "علامت" نشان مشخصه بعضی از سازمان های دولتی یا نهادهای انقلاب اسلامی یا نیروهای مسلح است که به صورت مدال یا تصویر یا نقش، روی اوراق رسمی از آن استفاده می شود. مانند علامت مخصوص ارتش یا سپاه یا ناجا. به عبارت دیگر علامت، نقش یا تصویر یا ترکیبی از آنهاست که برای مصرف و یا تشخیص یک محصول یا یک سازمان یا یک شرکت و نظایر آن استفاده می شود.

۱۰- منظور از "منگنه" ابزار فلزی است که با فشار دادن آن، علامتی را بر روی یک شیء به وجود می آورد و یا ابزاری است که با استفاده از آن بر روی چیزهایی مثل طلا و نقره علامت گذاری می شود و یا علامتی که

برای تعیین عیار طلا و نقره به کار می رود. ۱۱- جعل علامت یا منگنه چه به صورت مباشرت باشد یا به واسطه، مشمول مقررات ماده (۹۹) می شود.

۱۲- عنصر مادی جرم موضوع ماده (۱۰۰) "استفاده غیر مجاز از مهر یا تمبر یا علامت نیروهای مسلح یا سازمان ها یا

اگر فردی امضای یکی

از فرماندهان موضوع ماده (۹۷)

را در یک سند رسمی جعل نماید

با کدام یک از مواد (۹۷) یا (۱۰۳)

قانون مجازات جرایم

نیروهای مسلح مجازات می شود؟

ادارات و شرکت های وابسته به آن ها و یا فراهم نمودن موجبات استفاده آن " می باشد.

۱۳- اگر روش به دست آوردن مهر یا تمبر یا علامت، غیر قانونی بوده و عنوان مجرمانه داشته باشد، مانند بدست آوردن از طریق سرقت، مرتکب با رعایت مقررات تعدد مادی به مجازات هر دو جرم محکوم می شود.

۱۴- مرتکب موضوع ماده (۱۰۰) چه شخصاً از مهر یا علامت یا تمبر استفاده غیر مجاز نماید و یا موجبات استفاده آن را فراهم نماید به مجازات مقرر در ماده محکوم می شود.

۱۵- اگر مرتکب مهر یا علامت یا تمبر را بدون مجوز بدست نیاورده باشد؛ مانند این که مهر یا علامت یا تمبر به وی سپرده شده باشد، ولی استفاده آن غیر مجاز باشد،

مشمول مقررات ماده (۱۰۱) می‌گردد. سبب استفاده غیر مجاز نیز همین حکم را دارد.

۱۶- موضوع ماده (۱۰۲) قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح، معاذیر قانونی معافیت از مجازات است که با احراز شرایط مقرر در ماده، مجازات مرتکبین مواد (۹۵) الی (۱۰۱) تخفیف داده می‌شود و یا از مجازات معاف می‌شوند.

تفاوت معاذیر قانونی با علل موجهه جرم این است که علل موجهه جرم وصف کیفری عمل ارتكابی را زایل می‌نمایند و در نتیجه مرتکب عمل از تعقیب و مسئولیت کیفری معاف و مبرا می‌شود، ولی در معاذیر قانونی یا معاذیر معاف‌کننده مجازات، تعقیب و مسئولیت کیفری مرتکب به قوت خود باقی است، لیکن مقنن به لحاظ پاره‌ای از ملاحظات اجتماعی و با توجه به سیاست کیفری خاصی که مدنظر دارد، با اجتماع شرایطی مرتکب را از تمام یا قسمتی از مجازات معاف می‌نماید. بنابراین دو تأسیس حقوقی یاد شده از لحاظ ماهوی و آیین دادرسی با یکدیگر تفاوت دارند. پس در موضوع ماده (۱۰۲) انجام تحقیقات مقدماتی توسط دادسرا و ارسال پرونده با کیفرخواست به دادگاه ضروری بوده و در دادگاه در صورت احراز شرایط مقرر در ماده، تصمیم مقتضی در خصوص تخفیف مجازات یا معافیت از کیفر اتخاذ خواهد شد. به عبارت دیگر در این مورد مختومه کردن پرونده در دادسرا و جاهت قانونی ندارد.

۱۷- شرط استفاده از معافیت یا تخفیف مجازات موضوع ماده (۱۰۲) این است که مرتکب قبل از تعقیب مراتب را به مسئولان ذی‌ربط اطلاع دهد و سایر مرتکبان را معرفی نکند یا بعد از تعقیب وسایل دستگیری آنان را فراهم نماید. میزان تخفیف و یا معافیت کامل از مجازات بستگی به نوع عمل ارتكابی، میزان همکاری

متهم و سایر اوضاع و احوال قضیه دارد که قاضی دادگاه به تشخیص خود اقدام خواهد کرد.

۱۸- موضوع ماده (۱۰۳) جعل در "نوشته‌ها و اسناد رسمی" است. ماده (۱۲۸۶) قانون مدنی سند را بر دو نوع رسمی و عادی تقسیم کرده است، ماده (۱۲۸۷) قانون مزبور اسنادی را که در اداره ثبت اسناد و املاک و یا دفاتر اسناد رسمی یا نزد مأمورین رسمی در حدود صلاحیت آن‌ها و بر طبق مقررات قانونی تنظیم شده باشد، رسمی نامیده است. غیر از این موارد، سایر اسناد برابر مقررات ماده (۱۲۸۹) قانون یاد شده عادی محسوب می‌شوند. منظور از سند عادی، سندی است که به وسیله افراد عادی تنظیم می‌شود و معمولاً تابع تشریفات خاصی نیست و مأموران رسمی دولت در تنظیم آن نقش و دخالتی ندارند. در مواردی هم که سند توسط مأمور رسمی تنظیم می‌گردد ولی مأمور صلاحیت تنظیم سند را نداشته و یا رعایت تشریفات قانونی در آن نشده باشد، سند عادی تلقی می‌شود. مصادیقی از جعل در اسناد رسمی عبارت انداز: جعل در احکام، تفریقات، اسناد، سجلات، آمار، محاسبات و به طور کلی، کلیه اسناد و نوشته‌هایی که نظامیان در حدود صلاحیت خود در ارتباط با امور نظامی و یا وظایفشان برابر مقررات تنظیم می‌نمایند.

رابطه بین نوشته و سند رابطه عام و خاص است، یعنی این که هر سندی، نوشته است ولی هر نوشته‌ای سند نیست. وفق مقررات ماده (۱۲۸۴) قانون مدنی، سند عبارت است از هر نوشته‌ای که در مقام دعوا یا دفاع قابل استناد باشد، به عبارت دیگر سند نوشته‌ای است که مثبت حقی بوده و دارای ارزش قضایی باشد و یا دلیل اثبات یا نفی امری تلقی گردد.

منظور از نوشته، کلمات، حروف، عبارات،

جملات، ارقام و علائمی است که با قرار گرفتن در کنار هم پیام و معنایی را به خواننده آن برساند ولی از نظر قانون به عنوان سند شناخته نشود مانند نامه‌های عادی و خصوصی.

۱۹- صرف نظامی بودن مأمور تنظیم سند، موجب رسمی بودن آن نمی‌شود، بلکه تنظیم سند باید به مناسبت انجام وظیفه و با رعایت تشریفات قانونی باشد.

۲۰- جعل در رونوشت مصدق یا در برگ المثنی اسناد رسمی نیز، حکم جعل در اسناد رسمی را دارد. در یک رأی دیوان عالی کشور در این مورد آمده است: «چون ماده (۱۰۲) قانون مجازات عمومی علاوه بر موضوعات خاصی از قبیل احکام و تفریقات و غیره به نحو مطلق و به طور کلی جعل نوشتجات و برگ‌های رسمی را نیز تصریح کرده است، بنابراین ماده مزبور شامل برگ المثنی شناسنامه هم خواهد بود.» (۲)

۲۱- مصادیق جعل که در ماده (۱۰۳) ذکر شده است، مانند ساختن امضا یا مهر یا الحاق کلمه یا تغییر اسامی اشخاص، حصری نبوده و شامل سایر موارد مذکور در ماده (۵۲۳) قانون مجازات اسلامی مانند خراشیدن، تراشیدن، قلم بردن، سیاه کردن و محو یا اثبات نیز می‌شود.

۲۲- با توجه به تعریف نوشته و سند رسمی و شرایط مقرر در ماده (۱۰۳) قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح، برگ مرخصی، برگ مأموریت و اوراق استراحت پزشکی که توسط پزشکان ذی صلاح نظامی برابر مقررات صادر می‌شود، رسمی تلقی و جعل آن‌ها، مشمول مقررات ماده (۱۰۳) می‌گردد. اداره حقوقی قوه قضاییه در نظریه مشورتی مورخ ۲۲/۱/۷۱، برگ مرخصی شهری که توسط مسئول کارگزینی سازمان قضایی نیروهای مسلح برای کارکنان وظیفه صادر می‌شود را از نوشته‌های رسمی تلقی نموده است.^(۳)

۲۳- پرسشی در نشست قضایی سازمان قضایی کردستان (۴)، مبنی بر این که آیا آرم دار بودن اوراق و یا مهر داشتن نوشته ها در رسمی یا عادی بودن اسناد تأثیر دارد یا خیر؟ مطرح شده است که نظریه استان و نظر کمیسیون قوانین جزایی اداره کل حقوقی سازمان قضایی نیروهای مسلح عیناً درج می گردد:

سؤال: چنان چه فرد نظامی صورت جلسه ای را بر روی یک برگ کاغذ معمولی تنظیم نماید و زیر صورت جلسه را امضا کند و مأمور دیگری کلمه ای یا عبارتی به مندرجات آن الحاق نماید و جهت استفاده به قسمت مربوط ارائه نماید، آیا جعل صورت گرفته است؟ با توجه به این که صورت جلسه روی کاغذ معمولی نوشته شده و فاقد مهر است. جعل در اسناد رسمی محسوب می گردد یا جعل در سند عادی؟

نظریه (اتفاق آرا): نظر به این که ماده (۱۲۸۷) قانون مدنی عنوان داشته: «اسنادی که در اداره ثبت اسناد و املاک و دفاتر اسناد رسمی یا در نزد سایر مأمورین رسمی، در حدود صلاحیت آن ها و بر طبق مقررات قانونی، تنظیم شده باشند رسمی است» و ماده (۱۲۸۹) همین قانون بیان می دارد: «غیر از اسناد مذکور در ماده (۱۲۸۷) سایر اسناد عادی است» لذا ملاحظه می گردد نوع کاغذ و یا مهر داشتن یا نداشتن امضا تأثیری در ماهیت سند ندارد، به عبارت دیگر مهر در واقع وسیله تأیید امضاست و آرم دار بودن کاغذ نیز از جهت نگارش اسناد رسمی مطلوب است لیکن از شرایط ماهوی رسمی بودن اسناد محسوب نمی شود. بنابراین در فرض سؤال علیرغم این که صورت جلسه روی کاغذ معمولی تنظیم شده رسمی محسوب شده و جعل و استفاده از آن نیز جعل و استفاده از سند معمول رسمی تلقی می گردد.

صرف نظامی

بودن مأمور تنظیم سند، موجب رسمی بودن آن نمی شود

بلکه تنظیم سند

باید به مناسبت انجام وظیفه و با رعایت تشریفات قانونی باشد.

نظریه کمیسیون:

بر اساس تعریفی که ماده (۱۲۸۴) قانون مدنی از سند ارائه نموده است، سند عبارت است از هر نوشته که در مقام دعوی یا دفاع قابل استناد باشد و به موجب مقررات ماده (۱۲۸۷) همین قانون اسنادی که در اداره ثبت اسناد و املاک و یا دفاتر اسناد رسمی یا در نزد سایر مأمورین رسمی در حدود صلاحیت آنان بر طبق مقررات قانونی تنظیم شده باشند رسمی می باشد و وفق ماده (۱۲۸۹) قانون مذکور غیر از اسناد مذکور در ماده (۱۲۸۷)، سایر اسناد عادی محسوب می شوند.

علی هذا در فرض سؤال، چنان چه مأمور در راستای وظایف و مسئولیت های اداری و در حدود صلاحیت خود با رعایت تشریفات و ترتیبات قانونی صورت جلسه را تنظیم کرده باشد مانند صورت جلساتی که مأموران کلانتری به مناسبت انجام وظایف قانونی خود با رعایت مقررات تنظیم می نمایند. صورت جلسه مزبور سند رسمی محسوب و جعل در آن نیز جعل در سند رسمی تلقی می گردد و فقدان مهر یا درج

آن در کاغذ معمولی تأثیری در ماهیت سند ندارد و آن را از رسمی بودن خارج نمی کند. ۲۴- موضوع ماده (۱۰۴) قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح و ماده (۵۳۴) قانون مجازات اسلامی جعل "مفادی یا معنوی" است. جعل در سند یا نوشته دو نوع است. جعل "مادی و جعل مفادی یا معنوی".

منظور از جعل مادی این است که در ظاهر و صورت نوشته یا سند تغییری به وجود آید، به عبارت دیگر وقتی که قلب حقیقت به صورت فیزیکی و به طرق مذکور در ماده (۵۲۳) قانون مجازات اسلامی انجام شود و در سند یا نوشته آثار و علایم ملموس و مادی به جای گذارد، جعل مادی نامیده می شود. منظور از جعل مفادی یا معنوی آن است که قلب حقیقت در محتوا و مضمون و مفاد سند یا نوشته صورت گیرد و روی سند یا نوشته از خود اثر مادی باقی نگذارد. مانند تغییر موضوع یا مضمون یا تحریف گفته و نوشته یکی از مقامات رسمی، تحریف تقریرات یکی از طرفین و نظایر آن. جعل مادی معمولاً به وسیله کارشناس قابل تشخیص است ولی جعل مفادی به وسیله کارشناس قابل تشخیص نیست، بلکه باید با کمک سایر دلایل آن را ثابت نمود.

۲۵- عنصر مادی بزه موضوع ماده (۱۰۴) عبارت است از:

"تغییر موضوع یا مضمون نوشته یا قرارداد یا مقاوله نامه و نظایر آن یا تحریف گفته یا نوشته یکی از مقامات یا تقریرات افراد و یا امر باطلی را صحیح یا امر صحیحی را باطل جلوه دادن یا چیزی که بدان اقرار نشده را اقرار شده جلوه دادن"

۲۶- در صورتی عمل مرتکب مشمول مقررات ماده (۱۰۴) می گردد که تحریف نوشته یا قرارداد یا مقاوله نامه راجع به وظایفش باشد. برخی از مصادیق جعل مفادی عبارت است از: "نوشتن عقد هبه به جای عقد بیع توسط تنظیم کننده سند در

دفترخانه اسناد رسمی، یا سالم بودن مبیع در سند معیوب ذکر شود و یا ثمن معامله کمتر یا بیشتر از مبلغ مورد توافق طرفین معامله در سند قید شود.^{۲۷}

۲۷- موضوع ماده (۱۰۶) "جعل در اسناد و نوشته های غیر رسمی" است که توضیحات لازم در خصوص تعریف اسناد و نوشته های عادی و غیر رسمی در بند (۱۸) داده شد.

۲۸- جعل اسناد و نوشته های غیر رسمی در صورتی مشمول مقررات ماده (۱۰۶) می گردد که فرد نظامی به مناسبت انجام وظیفه و به یکی از طرق مذکور در قانون در آن ها جعل نموده باشد، در غیر این صورت موضوع مشمول مقررات ماده مزبور نمی شود.

۲۹- اسناد عادی باید دارای امضا یا مهر امضا یا لاقل اثر انگشت باشند یا در مقام دعوا یا دفاع قابلیت استناد داشته باشند، زیرا نوشته بدون امضا سندیت ندارد و قابل استناد نمی باشد.

۳۰- موضوع ماده (۱۰۵ و ۱۰۷) استفاده از سند مجعول، اعم از اسناد رسمی و اسناد و نوشته های غیر رسمی است. جعل و استفاده از سند مجعول دو جرم جداگانه و مستقل هستند، بنابراین اگر فردی سندی را جعل و سپس آن را مورد استفاده قرار دهد، با رعایت مقررات تعدد مادی، به مجازات هر دو جرم محکوم می شود.

آراء وحدت رویه هیأت عمومی دیوان عالی کشور نیز استفاده از سند مجعول را عملی مستقل از جعل محسوب و نسبت به جاعل نیز بزه جداگانه دانسته اند.^(۵)

در قسمتی از رأی وحدت رویه شماره (۶۲۴) آمده است: «نظریه این که به موجب مواد (۷۵) الی (۸۲) قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب سال ۷۱ برای جعل و استفاده از سند مجعول مجازات جداگانه تعیین شده و به علاوه در ماده (۸۳) قانون

چنان چه مأمور انتظامی در مین انجام وظیفه در قسمت ثبت تملکات رانندگی در معاونت راهنمایی و رانندگی، مبادرت به حذف و امحاء تملکات رانندگان از رایانه نماید، عمل وی با عنایت به مقررات ماده (۱۳۱) قانون مجازات مجرایم نیروهای مسلح جعل محسوب می شود.

مزبور نیز برای استفاده کننده از سند مجعول در مواردی که جاعل خود استفاده کننده باشد، مجازات مقرر گردیده است، بنابراین طبق مواد مزبور استفاده از سند مجعول عملی مستقل از جعل محسوب و نسبت به جاعل نیز بزه جداگانه است.»

۳۱- اداره حقوقی قوه قضاییه نیز به موجب نظریات مشورتی شماره های ۷/۳۴۴۴- ۶۳/۷/۲۳ ، ۷/۵۲۸۱ - ۷/۸/۹ و ۷/۵۲۰۲ - ۷/۸/۳۰ جعل و استفاده از سند مجعول را دو جرم جداگانه حتی نسبت به جاعل دانسته است. نظریه مشورتی شماره ۷/۵۳۰۴۲۶ - ۷/۲/۱۹ - ۸۶/۹ کمیسیون قضایی و حقوقی سازمان قضایی نیروهای مسلح نیز مؤید این نظر است.

۳۲- در خصوص مواد (۹۵) الی (۹۹) نیز حکم موضوع به همین صورت است و استفاده از مهر یا امضا یا حکم یا فرمان یا دستخط یا منگنه و یا علامت مجعول، مجازات جداگانه خواهد داشت.

۳۳- در مورد استفاده از سند مجعول، صرف آرایه و ابراز سند یا نوشته مجعول به منظور استفاده، جهت تحقق جرم کفایت می کند. به عبارت دیگر در استفاده از سند

مجعول سود و نفع بردن شرط نیست. اداره حقوقی قوه قضاییه نیز در نظریات مشورتی خود اعلام نموده که در بزه استفاده از سند مجعول، همین اندازه که خود سند مجعول را با علم به مجعول بودن آن، به منظور استفاده ابراز نماید، بزه استفاده از سند مجعول تحقق پیدا می کند، به عبارت دیگر این جرم منوط به تحقق نتیجه و حصول سود نمی باشد. (۶)

۳۴- استفاده کننده باید علم به جعل بودن سند یا نوشته یا شی مجعول داشته باشد. بنابراین اگر استفاده کننده آگاهی نداشته باشد که سند مورد استفاده جعلی است، به لحاظ فقدان سوء نیت و رکن معنوی جرم قابل مجازات نیست. در مواد مربوط نیز قید شده که با علم به جعلی بودن اسناد و نوشته ها و سایر اشیای مذکور در قانون، آن ها را مورد استفاده قرار دهد.

۳۵- چنان چه مأمور انتظامی در حین انجام وظیفه در قسمت ثبت تملکات رانندگی در معاونت راهنمایی و رانندگی، مبادرت به حذف و امحاء تملکات رانندگان از رایانه نماید، عمل وی با عنایت به مقررات ماده (۱۳۱) قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح جعل محسوب می شود.

اداره حقوقی قوه قضاییه نیز به موجب نظریه مشورتی شماره ۷/۵۲۹۴ - ۷۸/۱۰/۴ این نظر را تأیید نموده است.

ادامه دارد....

پی نوشت ها:

- ۱) میر محمد صادقی، دکتر حسین، جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی.
- ۲) رأی شماره ۱۲۱۲-۱۳۱/۴۱۰۴۱۳۲۰ دیوان عالی کشور
- ۳) کتاب استعلامات قضایی از اداره حقوقی قوه قضاییه، جلد اول، ص ۲۳۵.
- ۴) نشست قضایی مورخ ۸/۳/۸۵ سازمان قضایی کردستان.
- ۵) رأی وحدت رویه شماره های ۱۱۸۸- ۳۶/۳/۳۰ و ۶۲۴- ۷۷/۱۱/۱۸ هیأت عمومی دیوان عالی کشور.
- ۶) نظریات مشورتی شماره های ۷/۱۱/۸۷ - ۷/۱۱/۲۳ و ۷۱/۱۰/۷۶۸۱ - ۷/۱۱/۱۵ ۷۳ اداره حقوقی قوه قضاییه.